

عوامل مؤثر بر حضور در کلاس‌های درس نظری از دیدگاه دانشجویان پرستاری و مامایی دانشکده پرستاری و مامایی رازی کرمان

طیبه فصیحی‌هرندی*

دانشجوی دکتری آموزش بهداشت، مربی گروه پرستاری کودکان، دانشکده پرستاری و مامایی رازی، دانشگاه علوم پزشکی کرمان، ایران

منصوره عزیززاده فروزی

کارشناس ارشد پرستاری، مربی گروه پرستاری داخلی جراحی، دانشکده پرستاری و مامایی رازی دانشگاه علوم پزشکی کرمان، ایران

سکینه محمدعلیزاده

کارشناس ارشد پرستاری، مربی، مرکز تحقیقات فیزیولوژی، دانشگاه علوم پزشکی کرمان، ایران

زهرا غضنفری مقدم

کارشناس ارشد پرستاری، مربی گروه پرستاری داخلی جراحی، دانشکده پرستاری و مامایی رازی، دانشگاه علوم پزشکی کرمان، ایران

زمینه و هدف: کلاس‌های درس محل مناسبی برای انتقال تجربیات اساتید به دانشجویان و درک بهتر مطالب درسی است. عدم حضور دانشجویان در کلاس‌های درس نظری یکی از مهم‌ترین مشکلات آموزشی رو به افزایش سال‌های اخیر دانشگاه‌های علوم پزشکی بوده است. این مطالعه به منظور تعیین عوامل مؤثر بر حضور در کلاس‌های درس نظری از دیدگاه دانشجویان دانشکده پرستاری و مامایی رازی دانشگاه علوم پزشکی کرمان در سال ۱۳۸۲ انجام شد.

روش کار: در این مطالعه توصیفی - تحلیلی، با استفاده از پرسشنامه خود - ایفا و به‌صورت سرشماری از ۳۲۰ نفر از دانشجویان پرستاری و مامایی دانشکده پرستاری و مامایی رازی درخواست شد که به پرسشنامه پاسخ دهند. در مجموع ۲۱۷ پرسشنامه تکمیل و عودت داده شد.

یافته‌ها: از ۲۱۷ دانشجوی مورد مطالعه ۸۷/۹ درصد مؤنث و ۷۵/۷ درصد مجرد بودند. میانگین (انحراف معیار) سن دانشجویان $22/7 (\pm 4)$ بود. ۵۶/۷ درصد بومی و تنها ۱۴/۶ درصد شاغل بودند. از بین عوامل مؤثر بر حضور در کلاس‌های درس نظری بیشترین میانگین نمره به ترتیب مربوط به تسلط علمی اساتید به موضوع مورد مطالعه (۴/۷)، علاقه دانشجویان به مباحث درسی (۴/۴۷)، روش تدریس مناسب (۴/۶۶) و اهمیت حضور در کلاس جهت فهم بهتر مطالب مورد بحث (۴/۵۸) بود. شرایط فیزیکی کلاس (۳/۸۵)، عدم شرکت در کلاس به‌عنوان وظیفه (۳/۸۸) و استفاده از وسایل سمعی بصری و آموزشی (۳/۹۵) از جمله عواملی بود که کمترین میانگین نمره به آنها اختصاص یافت. **نتیجه‌گیری:** با عنایت به یافته‌های این پژوهش، می‌توان نتیجه گرفت که حضور در کلاس‌های درس متأثر از عوامل مربوط به هر دو گروه مدرسین و دانشجویان می‌باشد، اما میزان تسلط اساتید، روش تدریس و مشارکت دانشجویان در مباحث درسی است که میزان و تداوم حضور مؤثر آنان را در کلاس درس تعیین می‌کند.

کلید واژه‌ها: حضور، درس نظری، دانشجوی پرستاری، دانشجوی مامایی، عوامل مؤثر

* نویسنده مسؤول: دانشکده پرستاری و مامایی رازی، ابتدای جاده هفت باغ، کرمان، ایران

مقدمه

نظام آموزشی به مجموعه‌ای اطلاق می‌گردد که دارای وظایف خاصی می‌باشد تا از طریق اجرای آن وظایف، امکان دستیابی به اهداف مورد نظر فراهم گردد. این مجموعه شامل عوامل مختلف انسانی، فیزیکی و مالی است که با هماهنگی و عملکرد صحیح، امکان موفقیت در تعلیم و تربیت مورد نظر جامعه را هموار می‌سازد (۱). در نظام آموزشی عناصر متعددی وجود دارند که هر کدام از جایگاه ویژه‌ای برخوردارند، لیکن هیچ‌کدام با عنصر معلم برابری نمی‌کنند. معلم از طریق ترکیب مناسب و بدیع عناصر موجود در نظام آموزشی می‌تواند دانشجویان را به سوی اهداف متعالی سوق داده و یا از دستیابی به آنها محروم نماید (۲).

تدریس کار آسانی نیست. معلم در جریان تدریس با عوامل مختلف و متعددی سر و کار دارد که کنترل مجموعه آنها ممکن است محیطی را به وجود آورد که یادگیری مطلوب و مؤثر در آن صورت گیرد. بدون شک عواملی چون شخصیت، زمینه‌های علمی و تجربی معلم، روابط اجتماعی، خانوادگی، تجارب علمی و ویژگی‌های فردی فراگیران، اهمیت موضوع درس، قوانین و مقررات نظام آموزشی و به‌طور کلی جامعه‌ای که معلم و شاگرد در آن زندگی می‌کنند در کیفیت تدریس معلم تأثیر دارند (۳).

در تعلیم و تربیت علوم پزشکی همانند سایر حوزه‌های آموزش عالی، هسته اصلی، یادگیرندگان می‌باشند که از طریق مشارکت فعالانه در فرآیندهای تعلیم و تربیت به فرهیختگی دست می‌یابند و با کسب دانش، نگرش و مهارت‌های لازم، تبحر حرفه‌ای خاصی را به دست می‌آورند و به ارائه خدمت به جامعه می‌پردازند (۱). مشکل عدم حضور دانشجویان در کلاس درس از زمان ورود به دانشگاه شروع شده و چه بسا برخی از دانشجویان در صورت عدم اجرای حضور و غیاب حتی یک بار هم سر کلاس درس حاضر نمی‌شوند که این نشانه بسیار خوبی از کاهش انگیزه تحصیلی دانشجویان می‌باشد (۴).

دانشکده‌های پزشکی به عنوان محیط یادگیری بایستی امکانات لازم جهت تغییرات مثبت و سازنده را در نگرش حرفه‌ای دانشجویان فراهم آورند تا با تشویق و ایجاد رغبت بیشتر یادگیری پایدار و مستمر، میسر گردد (۵). در گذشته هدف از حضور دانشجویان در کلاس‌های درس را صرفاً یادگیری می‌دانستند، نه لذت بردن، در حالی که فضاهای آموزشی مناسب و فراهم نمودن شرایط یادگیری بهتر، لازمه سرمایه گذاری بر روی سلامت هیجانی دانشجویان است تا آنان نگرش مثبت‌تری نسبت به حضور در کلاس، یادگیری و نهایتاً به شغلی که در حال فراگیری آن هستند پیدا کنند (۶). مهارت در افزایش انگیزه در دانشجو یکی از نشانه‌های تدریس کارآمد است. در تدریس خوب، علم و هنر درهم تنیده‌اند (۷). انگیزه‌ها نیروی قوی در فرآیند یاددهی - یادگیری هستند، به طوری که غنی‌ترین و بهترین برنامه‌های آموزشی سازمان‌دهی شده، در صورت فقدان انگیزه در فراگیران، سودمند نخواهند بود. در این رابطه نیویل به نقل از محمودی می‌گوید: "نقش انگیزش در یادگیری به قدری کلیدی است که به نظر می‌رسد اهمیتی بیشتر از هوش داشته باشد". مشکل در اینجاست که عوامل انگیزشی در همه دانشجویان یکسان نیست. از مهم‌ترین عوامل انگیزشی، می‌توان از ارتباط مواد درسی با سرنوشت نهایی دانشجویان، ایجاد حس کنجکاوی در اوایل سخنرانی، اشتیاق استاد به موضوع درس، بازخورد (۸)، جذابیت درس، و حتی امتحان و نمره درس (۹) نام برد. سلیه (Sleigh) و همکاران (۲۰۰۱) معتقدند دانشجویانی که در کلاس حضور دارند، بحث و توصیف مفاهیم مهم مانند دیدگاه معلم در مورد مطالب درسی، سؤالات و پیشنهادهای سایر دانشجویان را شنیده و اطلاعات خود را با سایر دانشجویان رد و بدل می‌کنند. این امر باعث افزایش تعامل فردی فراگیران و مدرسین می‌شود (۱۰). نتایج مطالعه‌ای که توسط گمپ (Gump) در سال ۲۰۰۴ بر روی ۲۲۰ دانشجو انجام شد نشان داد که اهمیت دادن اساتید به حضور و جذابیت مطالب درسی از مهم‌ترین عوامل انگیزشی شرکت در کلاس‌های درس بودند. ۸۴/۷

است (۱۴). هم چنین مطالعه کمیته آموزشی واحد همیاری دانشگاه علوم پزشکی تهران نشان داد که از مجموع بیست فاکتور مورد نظر دانشجویان در مورد شرکت در کلاس‌های، درس، تسلط استاد بر مبحث درسی در صدر قرار گرفته و مهم‌ترین عامل عدم شرکت آنان روش تدریس نامناسب عنوان شده است (۴).

با توجه به پیچیدگی موضوع و عوامل متعدد تأثیر گذار در این زمینه و با عنایت به این‌که عدم حضور دانشجویان در کلاس‌های درس در توانمندی آنان در انجام فعالیت‌های محوله مؤثر است، این پژوهش با هدف بررسی عوامل مؤثر بر حضور دانشجویان در کلاس‌های دروس نظری از دیدگاه دانشجویان پرستاری و مامایی در دانشگاه علوم پزشکی کرمان انجام شد.

روش کار

این مطالعه توصیفی-تحلیلی در سال ۱۳۸۲ بر روی کلیه دانشجویان پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی کرمان انجام شد. برای گردآوری داده‌ها از پرسشنامه‌ای پژوهشگر- ساخته مشتمل بر دو بخش، استفاده شد. بخش اول مربوط به ویژگی‌های فردی و بخش دوم مربوط به عوامل مؤثر بر حضور دانشجویان در کلاس‌های درس بود که در قالب سه حیطه استاد، دانشجو و محیط فیزیکی و بر اساس مقیاس پنج درجه‌ای لیکرت (از تأثیر بسیار تا بی‌تأثیر) تنظیم شده بود. جهت بررسی روایی محتوای ابزار، ابتدا عوامل مؤثر بر حضور از منابع علمی استخراج و در قالب پرسشنامه‌ای حاوی ۲۰ عامل مؤثر، تنظیم گردید. این پرسشنامه در اختیار ده نفر صاحب‌نظر قرار داده شد تا مناسبیت هر یک از سؤالات آن را برای دستیابی به اهداف مورد نظر بر روی یک مقیاس چهار درجه‌ای (کاملاً مناسب، مناسب، نا مناسب، کاملاً نامناسب) مشخص نمایند. ضریب روایی هر یک از سؤالات بین ۰/۸ تا ۱ بدست آمد. بدین ترتیب روایی پرسشنامه مورد تأیید قرار گرفت. در مطالعه مقدماتی که قبل از جمع‌آوری داده‌ها صورت

درصد از دانشجویان مورد مطالعه وی علاقه به مطالب مطرح شده در کلاس را مهم‌ترین عامل و ۶۶/۷ درصد از آنان اجبار به شرکت به دلیل ترس از حذف درس را عامل حضور در کلاس ذکر نمودند. به‌علاوه احساس عدم کنترل بر روی محیط کلاس توسط دانشجویان، احتمال غیبت (۹) و مشارکت فعالانه، حضور آنان را در کلاس‌های درس افزایش می‌دهد (۱۱). عدم حضور در کلاس‌های درس، محیط پویای یاددهی- یادگیری را مختل نموده و آنجا را به محیط‌هایی کسالت‌آور و ناخوشایند تبدیل می‌نماید این امر اساتید را بر آن داشته که جهت افزایش حضور دانشجویان در کلاس‌های درس، از روش‌هایی مانند تکنیک‌های خلاق آموزش و تجهیز کلاس‌ها استفاده نمایند (۱۲).

نتایج پژوهشی که توسط سلیمانی اصل با هدف بررسی نظرات دانشجویان دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران در مورد حضور و غیاب و دلایل عدم حضور در کلاس‌های درس انجام شد، عواملی از قبیل روش تدریس نامناسب، غیر مفید بودن مطالب کلاس (۷۷ درصد)، شلوغی کلاس‌های درس (۴۹/۹ درصد) از جمله عوامل مؤثر بر عدم شرکت دانشجویان (غیبت) در کلاس‌های درس را بیان نمودند. (۱۲) تحقیقات متعدد در این زمینه نشان داده است که حضور در کلاس درس، می‌تواند باعث کاهش نرخ‌های مربوط به افت تحصیلی شده و عواملی مانند روش تدریس نامناسب، غیر مفید بودن مطالب کلاس درس، شلوغی کلاس‌های درس، روش‌های سنتی اداره کلاس‌های درس، عدم مشارکت دانشجویان در بحث‌های کلاس، تکراری بودن سؤالات آزمون‌ها از جمله عوامل غیبت دانشجویان می‌باشند (۴). در همین زمینه پژوهشی که با هدف تعیین عوامل مؤثر بر حضور و عدم حضور در کلاس‌های دروس نظری در بین دانشجویان سال دوم دانشکده پرستاری کاردیف (۲۰۰۵) انجام شد علل اصلی غیبت این دانشجویان مشکلات خانوادگی، داشتن وقت ملاقات با پزشک و دندانپزشک، عدم علاقه به موضوع درس، عدم حضور و تمارض در زمان تحویل تکالیف، اعلام شده

گردید این عوامل شامل "اهمیت حضور در فهم مطالب" ($P=0/04$)، "شرکت در کلاس به عنوان وظیفه" ($P=0/005$)، "ضرورت و اهمیت درس" ($P=0/013$)، "آشنایی قبلی با مطالب" ($P=0/001$)، "ارزشیابی مستمر" ($P=0/0140$) و "قدرت استاد در اداره کلاس" ($P=0/01$) بودند. دانشجویان مؤنث همه این موارد را بر حضور در کلاس درس مؤثرتر از دانشجویان مذکر می‌دانستند.

در مورد ۱۸ عامل، از ۲۰ عامل، میانگین نمرات دانشجویان مامایی بیش از پرستاری، در مورد یک عامل میانگین دو گروه مساوی و در مورد یک عامل، میانگین نمره دانشجویان پرستاری بیش از مامایی بود. مقایسه دیدگاه دانشجویان در مورد هر یک از عوامل مؤثر بر حضور در کلاس‌های نظری با توجه به رشته تحصیلی دانشجویان در ۷ مورد تفاوت معنی‌داری نشان داد. این موارد شامل، "ضرورت و اهمیت درس" ($P=0/021$)، "ارزشیابی مستمر" ($P=0/001$)، "قدرت استاد در اداره کلاس" ($P=0/027$)، "تعداد مناسب دانشجو در کلاس" ($P=0/016$)، "تسلط استاد بر درس" ($P=0/005$)، "پاسخگویی استاد به سؤالات" ($P=0/032$) و "استفاده از وسائل سمعی و بصری" ($P=0/024$) بودند، بجز مورد آخر در سایر موارد دانشجویان مامایی این عوامل را مؤثرتر از دانشجویان پرستاری بر حضور خود در کلاس‌های دروس نظری می‌دانستند.

مقایسه دیدگاه دانشجویان در مورد هر یک از عوامل مؤثر بر حضور در کلاس با توجه به متغیر تأهل تنها در مورد شرایط فیزیکی و کاربرد مطالب ارائه شده بر بالین بیمار تفاوت معنی‌داری را نشان داد (به ترتیب $P=0/002$ و $P=0/005$) دانشجویان مجرد عامل اول و دانشجویان متأهل عامل دوم را مؤثرتر می‌دانستند. از بین ۲۰ عامل مطرح شده، دانشجویان بومی نسبت به غیر بومی تنها عامل "امکان یادداشت برداری" را به طور معنی‌داری مؤثر بر حضور در کلاس می‌دانستند ($P=0/02$).

گرفت پایایی ثبات درونی پرسشنامه تأیید شد و بعد از جمع‌آوری داده‌ها نیز مجدداً ضریب آلفای کرنباخ محاسبه گردید که $0/83$ به دست آمد.

گردآوری داده‌ها در اواخر ترم تحصیلی توسط گروه پژوهشگر و به صورت حضوری انجام شد. بدین ترتیب که در پایان جلسات کلاس درس، از دانشجویان درخواست شد که به پرسشنامه پاسخ دهند. دانشجویان جهت شرکت و یا عدم شرکت در مطالعه آزاد بودند. در مجموع از ۳۲۰ پرسشنامه، ۲۱۷ مورد تکمیل و عودت داده شد که میزان پاسخ ۶۸ درصد بود. تجزیه تحلیل داده‌ها با استفاده از شاخص‌های مرکزی، پراکندگی و آزمون من‌ویتنی‌یو صورت گرفت.

یافته‌ها

نتایج نشان داد از ۲۱۷ دانشجوی مورد مطالعه بیشتر آنها مؤنث (۸۷/۹ درصد) و مجرد (۷۵/۷ درصد) بودند. میانگین (انحراف معیار) سن دانشجویان $(22/7 \pm 4)$ بود. $70/7$ درصد دانشجویان مورد مطالعه در رشته پرستاری و بقیه در رشته مامایی مشغول به تحصیل بودند. $56/7$ درصد آنان بومی و تنها $14/6$ درصد شاغل بودند.

از بین عوامل مؤثر بر حضور در کلاس‌های درس نظری از دید دانشجویان بیشترین میانگین نمره عوامل مؤثر، مربوط به تسلط علمی اساتید به موضوع درس ($4/7$)، علاقه دانشجو به مبحث درسی ($4/7$)، روش تدریس مناسب ($4/66$) و اهمیت حضور در کلاس جهت فهم بهتر مطالب مطرح در کلاس ($4/58$) و کم‌ترین میانگین نمره به انجام ارزشیابی مستمر ($3/73$)، شرایط فیزیکی کلاس ($3/85$)، شرکت در کلاس به عنوان وظیفه ($3/88$) و استفاده از وسائل سمعی بصری و کمک آموزشی ($3/95$) اختصاص داشت. در مورد کلیه عوامل، میانگین نمرات دانشجویان دختر بیش از پسر بود اما مقایسه دیدگاه دانشجویان در مورد هریک از عوامل مؤثر بر حضور در کلاس‌های دروس نظری با توجه جنس دانشجو تنها در ۶ مورد تفاوت معنی‌داری بین دانشجویان مؤنث و مذکر مشاهده

جدول ۱: توزیع فراوانی نظرات دانشجویان پرستاری و مامائی در مورد عوامل مؤثر بر حضور در کلاس‌های درس نظری و میانگین و انحراف معیار نمرات

این عوامل

شماره	عوامل	کاملاً مؤثر	مؤثر	تأثیر متوسط	بی اثر	کاملاً بی اثر	میانگین	انحراف معیار
۱	تسلط استاد بر مطالب درس	۷۸/۱	۱۷/۱	۲/۴	۱/۴	۱	۴/۷	۶۸/٪
۲	علاقه به مبحث درسی	۷۴/۹	۲۰/۹	۱/۹	۱/۴	۰/۹	۴/۶۷	۶۷/٪
۳	روش تدریس مناسب	۷۵/۵	۱۷/۵	۵/۲	۱/۹	-	۴/۶۶	۶۶/٪
۴	اهمیت حضور در فهم مطلب	۶۹/۵	۲۱/۶	۶/۶	۱/۹	۰/۵	۴/۵۸	۷۳/٪
۵	ضرورت و اهمیت درس	۶۲/۹	۲۹	۷/۱	۰/۵	۰/۵	۴/۵۳	۶۸/٪
۶	قدرت استاد در اداره کلاس	۶۶/۲	۲۴/۸	۵/۷	۱/۹	۱/۴	۴/۵۲	۷۹/٪
۷	امکان یادداشت برداری	۶۱/۱	۲۴/۲	۱۱/۴	۲/۸	۰/۵	۴/۴۳	۸۳/٪
۸	کاربرد مطالب ارائه شده در بالین بیمار	۵۹/۸	۳۰/۱	۴/۸	۲/۹	۲/۴	۴/۴۲	۸۸/٪
۹	پاسخگویی استاد به سوالات درس	۵۵/۵	۲۹/۲	۱۰/۵	۲/۴	۲/۴	۴/۳۳	۹۱/٪
۱۰	خصوصیات اخلاقی و ظاهری استاد	۵۵/۹	۲۸/۹	۹	۳/۸	۲/۴	۴/۳۲	۹۴/۰
۱۱	تأثیر مطالب بر پاسخگویی به سؤالات امتحان	۴۹	۳۱/۳	۱۵/۹	۲/۴	۱/۴	۴/۲۴	۸۹/٪
۱۲	تعداد مناسب دانشجو در کلاس	۵۰	۲۷/۸	۹/۹	۸/۵	۳/۸	۴/۱۲	۱/۱۱
۱۳	درگیر شدن فعال دانشجویان در کلاس درس	۴۴	۳۳	۱۲	۹/۱	۱/۹	۴/۰۸	۱/۰۳
۱۴	آشنایی قبلی با مطالب درس	۴۱/۵	۳۱/۹	۱۶/۹	۵/۳	۴/۳	۴/۰۱	۱/۰۷
۱۵	استفاده از وسایل سمعی، بصری و کمک آموزشی	۴۰/۱	۲۶/۴	۲۶/۴	۲/۸	۴/۲	۳/۹۵	۱/۰۷
۱۶	شرکت در کلاس به عنوان وظیفه	۳۸/۸	۲۷/۷	۱۹/۴	۱۱/۲	۲/۹	۳/۸۸	۱/۱
۱۷	شرایط فیزیکی	۳۴/۹	۲۸/۷	۲۵/۴	۸/۶	۲/۴	۳/۸۵	۱/۰۵
۱۸	انجام ارزشیابی مستمر	۳۵/۷	۲۶/۸	۱۹/۷	۱۰/۳	۷/۵	۳/۸۳	۱/۲۴
۱۹	داشتن کلاس دیگر در همان روز	۳۱/۹	۱۷/۶	۲۶/۵	۱۶/۲	۷/۸	۳/۴۹	۱/۲۶
۲۰	ندادن جزوه از طرف استاد	۳۲/۹	۲۱/۳	۱۸/۴	۱۵/۵	۱۲/۱	۳/۴۷	۱/۳۶

بحث و نتیجه‌گیری

نمره (۴/۷) نیز به این عامل اختصاص یافت. در تحقیقی مشابه که توسط دماری بر روی ده درصد دانشجویان علوم پزشکی در نیمسال دوم سال تحصیلی ۷۹-۱۳۷۸ در دانشگاه علوم پزشکی تهران انجام شد از مجموع ۲۰ عامل مؤثر بر شرکت دانشجویان در کلاس‌های درس علوم پایه "تسلط استاد بر مطالب درسی" به عنوان مهم‌ترین عامل شناخته شد (۴).

آموزش مؤثر، ضرورتی عقلانی، کاری دشوار و پیچیده و به لحاظ اجتماعی فعالیتی شاق محسوب می‌شود. به همین دلیل ضرورت دارد که مدرسین با موضوعی که تدریس می‌کنند آشنایی عمیقی داشته باشند. گرچه دامنه علوم حتی در یک رشته

رسالت اصلی دانشگاه پرورش نیروی انسانی، ایجاد خلاقیت، ابتکار و نوآوری است (۱۵). کلاس درس سرآغازی برای انتقال اندیشه‌ها است. در این مکان اطلاعات، مبادله شده و گسترده می‌گردند؛ افکار به نمایش درآمده و مورد تجزیه و تحلیل و یا انتقاد قرار می‌گیرند. بدون مواجه شدن با اندیشه‌هایی که در کلاس درس بروز می‌کند، دگرگونی در دانشجویان پدیدار نخواهد شد (۴).

تسلط اساتید به درس مورد تدریس را ۷۸/۱ درصد از دانشجویان کاملاً مؤثر یا مؤثر می‌دانستند، بیشترین میانگین

تدریس به موقع و در حد مطلوب استفاده کند. شناخت تفاوت‌های فردی، هدف‌های تعلیم و تربیت و امکانات، راهنمای خوبی جهت انتخاب نمودن فنون تدریس هستند. در تدریس و کلاس بعد از اصول اعتقادی و ارزشی، علم معلم و "هنر معلم"، دو عامل مؤثر می‌باشند. منظور از "علم معلم" همان تسلط کامل داشتن به محتوای درسی و اطلاع کامل از نتایج تجارب دست اندکاران تعلیم و تربیت در گذشته و حال است. هنر معلم عبارت از ذوق و سلیقه و ابتکار عمل در پیاده کردن و انتقال مفاهیم درس به فراگیران است، که این همان بکارگیری فنون مختلف تدریس است (۱۷).

نتایج این مطالعه نشان داد ۶۹/۵ درصد دانشجویان اهمیت حضور در کلاس را برای فهم بهتر ($\bar{x} = 4/58$) و ۶۹/۵ درصد، ضرورت و اهمیت درس ($\bar{x} = 4/53$) را از عوامل بسیار مؤثر در شرکت در کلاس‌های درس اعلام کردند. نتایج پژوهشی که توسط تیمنس و کالیز (Timmins & Kaliszer) در سال ۲۰۰۲ بر روی ۱۱۰ دانشجوی سال سوم پرستاری در ایرلند انجام شد، نشان داد که غیبت‌های غیر مجاز در این دانشجویان در کلاس‌های دروس نظری بیشتر از غیبت‌های آنان در بخش‌های بالینی بوده و علت اصلی برای غیبت در هر دو مورد (کلاس‌های درس نظری و بالینی) به دلیل مشکلات شخصی، اجتماعی و استرس ذکر شده بود (۱۸). همچنین نتایج کلی پژوهشی دیگری که توسط تیمنس و کالیز (۲۰۰۲) انجام شد بیانگر آن بود که تداوم حضور دانشجویان پرستاری در کلاس‌های دروس نظری در سایه تداوم پایش و کنترل امکان پذیر بوده و وجود قوانین هدفمند در جهت توسعه و الزام در حضور در کلاس‌ها و توجه به نیازهای آنان در رده‌های بعدی اهمیت قرار دارند (۱۹).

۶۱/۱ درصد از شرکت کنندگان در این پژوهش، امکان یادداشت برداری را از جمله عوامل بسیار مؤثر بر شرکت در کلاس‌های دروس نظری اعلام نمودند ($\bar{x} = 4/43$). به طور کلی پژوهش‌ها نشان می‌دهند که باید دانشجویان را به یادداشت برداری تشویق نمود. یادداشت برداری، نیازمند

خاص، بسیار وسیع و گسترده شده است و کمتر کسی می‌تواند بر همه آنها دست یابد، لازم است مدرس حداقل بر مطالب مورد تدریس تسلط داشته باشد و تحقق چنین هدفی مستلزم مطالعه دائم و مستمر خواهد بود (۳). بدیهی است که آموزش مؤثر صرفاً به استاد بستگی ندارد بلکه فراگیران نیز در فرآیند یاددهی-یادگیری، وظایف و تکالیفی را به عهده دارند. "المعلم و المتعلم شریکان فی الرشد"، در همین زمینه ویژگی‌هایی مانند تسلط اساتید به مطالب درسی، قدرت بیان و توانایی انتقال از مهم‌ترین ویژگی‌های اساتید بوده که در ارتقاء کیفیت یاددهی-یادگیری تأثیر به‌سزایی داشته و به عنوان یک عامل انگیزشی جهت حضور در کلاس به شمار می‌رود (۱۳). صفوی در این مورد می‌نویسد، مهم‌ترین عاملی که انگیزه شاگرد را به ادامه فعالیت‌های یادگیری تقویت می‌کند آن است که درس را خوب بفهمد، شاگردی که درس را بفهمد؛ از عهده امتحانات مختلف به خوبی بر می‌آید؛ مورد تشویق معلم و همکلاسان خود قرار می‌گیرد و همین امر انگیزه او را تقویت می‌کند (۱۶).

دومین عامل مؤثر در حضور دانشجویان در کلاس درس، علاقه به مبحث درسی بود ($\bar{x} = 4/67$) که ۷۴/۹ درصد از دانشجویان آن را کاملاً مؤثر یا مؤثر می‌دانستند. هوکس (Hughes) در نتایج پژوهش خود گزارش کرده است که عدم علاقه به موضوع درس یکی از علل اصلی غیبت دانشجویان تحت مطالعه وی بوده است (۱۴). سلیمانی اصل (۱۳۸۱) نیز در نتایج پژوهش خود می‌نویسد که غیر مفید بودن مطالب (۷۷ درصد) از جمله عوامل مهم در عدم حضور در کلاس درس بوده است (۱۳).

نتایج پژوهش حاضر مؤید آن است که از دید ۷۵/۵ درصد دانشجویان، روش تدریس مناسب تأثیر بسیار زیاد بر حضور در کلاس درس دارد ($\bar{x} = 4/66$). نتایج مطالعه‌ای مشابه توسط سلیمانی اصل نیز مویید این نکته بود که مهم‌ترین عامل مؤثر بر عدم حضور دانشجویان، روش تدریس نامناسب (۸۴/۱ درصد) بوده است. رحالزاده (۱۳۷۵) می‌نویسد، که معلم باید از فنون

نقل از سالیسبوری (۱۹۹۶) می‌نویسد که به شاگردان اجازه دهید از ایفای نقش به عنوان ظروف غیر فعال دریافت کننده اطلاعات، به مشارکت کنندگان فعال تبدیل شوند، در چنین وضعیتی فراگیران تلاش می‌کنند اطلاعات را به دست آورند، ارزیابی نمایند، به هم مرتبط سازند، از آنها نتیجه‌گیری نمایند و علاوه بر حل مسئله، در توسعه دانش، نقش ایفا کنند. به عبارت دیگر، اگر تدریس فعالیتی معطوف به یادگیری و معلم هدایت‌گر یادگیری باشد، لازم است فراگیر در همه مراحل تدریس مشارکت جوید، در چنین حالتی است که به بازسازی در تجارب یادگیری خود پرداخته و موفق به درونی‌سازی آنها می‌شود (۲۰). با عنایت به یافته‌های این پژوهش پیشنهاد می‌گردد که برنامه‌ریزان و اساتید عواملی را که در حضور دانشجویان مؤثر بوده مد نظر قرار داده تا بدین‌وسیله دانشجویان با رغبت و علاقه بیشتر در محیط‌های آموزشی حاضر شده و به تبع آن در محیط‌های کاری آینده نیز با انگیزه و اطلاعات بیشتر حاضر خواهند شد.

حضور و توجه دانشجو در طی سخنرانی است (۱۰). مشارکت فعال دانشجویان در مباحث مطرح شده در کلاس ($\bar{x} = 4/08$) و تعداد مناسب دانشجویان شرکت کننده ($\bar{x} = 4/12$) از عوامل تأثیر گذار بر حضور دانشجویان پرستاری در کلاس مطرح گردید. مشارکت فعال در مباحثه اثربخش، نیاز به ارتباطی دارد که صرفاً کلامی نباشد، بلکه حاوی ارتباط غیر کلامی مانند اشارات، حرکات، حالات چهره، تماس چشمی نیز باشد. بدیهی است این شرایط تنها در تماس رو در رو و با آرایش کلاس به صورت حلقه وار تحقق می‌یابد. به علاوه نحوه شروع جلسات کلاس برای موفقیت آن ارزش حیاتی دارد، خصوصاً این مسئله زمانی اهمیت می‌یابد که مدرس درصدد تشویق دانشجو به مشارکت فعال در کلاس باشد. در این صورت اساتید باید در مورد نقش خود به عنوان فرد تسهیل کننده و نه به عنوان منبع تمام علوم تأکید نمایند. مدرس نباید مرتباً با اطلاعات اضافی وارد صحنه شود زیرا در چنین حالتی به زودی تمام بحث‌ها به سوی استاد سوق داده شده و انگیزه فعالیت متقابل از دانشجویان سلب می‌شود (۱۱). موسی‌پور به

منابع

۱. صالحی شایسته. تأثیر کاربرد الگوی نظارت بالینی بر کیفیت تدریس دانشکده پرستاری و مامایی علوم پزشکی اصفهان. مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی ۱۳۷۹؛ (۱): ۶۱-۵۵.
۲. نیک‌بخت نصرآبادی علیرضا، پارسایکتا زهره. نقدی بر ارزشیابی استاد در علوم پزشکی تهران. مجله دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران ۱۳۷۹؛ شماره چهارمین همایش کشوری آموزش پزشکی: ۷۳-۷۲.
۳. شعبانی حسن. مهارت‌های آموزشی و پرورشی (روش‌ها و فنون تدریس). تهران: سازمان مطالعات و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، ۱۳۷۶: ۲۴۲-۱۴۳.
۴. دماری بهزاد. بررسی عوامل مؤثر بر شرکت وعدم شرکت در کلاس‌های علوم پایه در دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات درمانی- بهداشتی تهران در سال ۷۹-۱۳۷۸. طب و تزکیه تابستان ۱۳۸۰؛ شماره ۴۱: ۴۰-۳۶.
۵. چنگیز طاهره، سروریان مهدی، کبیری پیام. مقایسه نگرش دانشجویان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان نسبت به حرفه پزشکی در بدو ورود و پایان دوره کارورزی. مجله دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران ۱۳۷۹؛ شماره چهارمین همایش کشوری آموزش پزشکی: ۹۴.
۶. ایوان کریستین. راهنمای تدریس برای اساتید علوم پزشکی و بهداشتی، ترجمه محمودی سید محسن. تهران: انتشارات بوستان توحید؛ ۱۳۷۷: ۱۰۸-۸۴.

۷. گلاور جان‌ای، برونینگ راجرز اچ. روانشناسی تربیتی اصول و کاربرد آن، ترجمه خرازی علی‌نقی. تهران: مرکز نشر دانشگاهی؛ ۱۳۸۵: ۸.
۸. نیویل دیوید، کانن روبرت: روش‌های نوین در آموزش پزشکی و علوم وابسته، ترجمه محمودی سیدمحسن. تهران: دفتر آموزش مداوم وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، نشر هجرت ۱۳۷۹: ۳۵-۴۷.
9. Gump SE. Keep students coming by keeping them interested: motivators for class attendance. *College Student Jurnal* 2004; 38: 157.
10. Sleigh MJ, Ritzer DR. Encouraging student attendance. *Observer* 2001; 14 (9):13.
11. Glair KL. A case against compulsory class attendance policies in higher education. *Innovative Higher Education* 1999; 23(3): 171-180.
12. Devadoss S, Foltz J. Evaluation of factors influencing student class attendance and performance. *American Journal of Agricultural Economics* 1996; 78(3): 499-507
۱۳. سلیمانی اصل حسین، مهران‌نیا کبری. بررسی نظرات دانشجویان دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران در مورد انجام حضور و غیاب و دلایل غیبت از کلاس. *مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی* ۱۳۸۱؛ ۲(۱۱ پایی ۷)) ویژه نامه پنجمین همایش کشوری آموزش پزشکی: ۷۳.
14. Hughes SJ. Student attendance during college-based lectures: a pilot study. *Nurs Stand* 2005; 19(47): 41-9.
۱۵. آصف‌زاده سعید. آموزش پزشکی و خدمات بهداشتی-درمانی. تهران: انتشارات علمی و فرهنگی؛ ۱۳۷۶: ۶.
۱۶. صفوی امان‌الله. کلیات روش‌ها و فنون تدریس (متن کامل). تهران: انتشارات معاصر؛ ۱۳۷۵: ۶۶.
۱۷. رحال‌زاده رضا. روش‌شناسی تدریس مطالعه‌ای درباره طراحی آموزشی. تهران: نشر ترمه؛ ۱۳۷۵: ۴۹.
18. Timmins F, Kaliszer M. Absenteeism among nursing students - fact or fiction? *J Nurs Manag* 2002; 10(5):251-64.
19. Timmins F, Kaliszer M. Attitudes to absenteeism among diploma nursing students in Ireland, an exploratory descriptive survey. *Nursing Education Today* 2002; 22(7):578-88.
۲۰. موسی‌پور نعمت‌ا... مفهوم تدریس و پرسش‌های اساسی آن. *مجله گام‌های توسعه در آموزش پزشکی* ۱۳۸۳؛ دوره دوم، شماره اول: ۴۸-۵۶.

Effective Factors on Theoretical Class Attendance according to Nursing and Midwifery Students' Point of View, Kerman Razi School of Nursing and Midwifery

Tayebeh Fasihi Harandi *

Ph.D. Candidate in Health Education, Instructor of Pediatric Nursing Dept., Razi School of Nursing & Midwifery, Kerman University of Medical Sciences, Kerman, Iran

Mansoreh Azizzadeh Forozi

M.Sc. in Nursing, Instructor of Medical Surgical Nursing Dept., Razi School of Nursing & Midwifery, Kerman University of Medical Sciences, Kerman, Iran

Sakineh Mohammad Alizadeh

M.Sc. in Nursing, Instructor, Physiology Research Center, Kerman University of Medical Sciences, Kerman, Iran

Zahra Ghazanfari Moghaddam

M.Sc. in Nursing, Instructor of Medical Surgical Nursing Dept., Razi School of Nursing & Midwifery School, Kerman University of Medical Sciences, Kerman, Iran

Background & Objective: Classrooms are suitable places for transferring teachers' experiences to the students and a better understanding of educational contents. The students' absence from theoretical classes has been one of the increasing and most important educational problems in medical universities in recent years. This study was performed to determine the effective factors on theoretical class attendance according to nursing and midwifery students' point of view in Kerman Razi School of Nursing and Midwifery, Kerman University of Medical Sciences, 2003.

Methods: In this descriptive – analytic study, 320 nursing and midwifery students were asked to fill in the researcher-made questionnaires using a census method. Totally 217 questionnaires were filled.

Results: Among all 217 students, 87.9% were female and 75.7% were single. Students' mean age (\pm SD) was 22.4(\pm 4) years. Native students were 56.7% and only 14.6% were employed. Among the effective factors on theoretical class attendance, the highest mean scores belong to "teachers' scientific dominance and orientation" (4.7), "students' interest in the related topic" (4.67), "proper teaching method" (4.66), "importance of class attendance for better comprehension of the lesson" (4.58) and the lowest mean scores belong to "classrooms physical environment" (3.85) , "not attending the class as a duty", (3.88), using audiovisual aids (3.95).

Conclusion: The findings showed that attending classes is affected by factors related to both teachers and students; But the teachers' scientific dominance and orientation, teaching methodology and students' involvement during class discussions are the main factors which determine students' attendance in the classes.

Key words: Attendance, Theoretical lessons, Nursing students, Midwifery students, Effective factors

*Correspondence: Haft Bagh Road, Razi Nursing & Midwifery School, Kerman University of Medical Sciences, Kerman, Iran

• Tel: 0341-3220796

• Fax: 0341-3220765

• Email: tfasihih@yahoo.com